

Marzanna Karolczuk
(Uniwersytet w Białymstoku)

Postawy uczniów szkół średnich wobec Rosji i Rosjan. Wnioski z badań

Słowa kluczowe: uczniowie szkół średnich, stosunek do Rosjan, komunikacja międzykulturowa.
Keywords: high school students, attitudes toward Russians, intercultural communication.

Wstęp

Kontakt z różnymi kulturami stał się doświadczeniem prawie każdego człowieka. Jerzy Nikitorowicz podkreśla, że „wielokulturowość jest faktem, a międzykulturowość zadaniem i wyzwaniem edukacyjnym”¹. Przygotowanie do komunikacji międzykulturowej jest zatem ważnym zadaniem szkoły, a szczególne miejsce w jego realizacji przypada nauczycielowi języka obcego. Niezwykle istotne w kontekście rozwijania kompetencji do skutecznej komunikacji międzykulturowej są postawy jednostki wobec przedstawicieli innych kultur. To właśnie „postawy determinują zachowania człowieka we wszystkich obszarach jego życia. [...] Większość indywidualnych postaw ma charakter ukryty i znajduje wyraz w mowie lub zachowaniu dopiero w konfrontacji ze swym przedmiotem”². Należy zgodzić się z Krystyną Miłułą, że „pozytywne nastawienie wydaje się mieć kluczowy wpływ na to, czy oraz w jakim tempie osoby uczące się będą przyswajały nowy język, a także okażą gotowość poznania odmiennego od własnego kontekstu kulturowego, w którym jest on osadzony”³. Dlatego tak ważne jest, jak zauważa Franciszek Grucza⁴, budowanie odpowiednich postaw względem innej

¹ J. Nikitorowicz, *Projektowanie edukacji międzykulturowej w perspektywie demokratyzacji i integracji europejskiej*, [w] *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, Białystok 1999, s. 25.

² A. N. Oppenheim, *Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw*, przeł. S. Amsterdamski, Poznań 2004, s. 204.

³ K. Miłuła, *Rozwój kompetencji interkulturowej w warunkach szkolnych – mity a polska rzeczywistość (na przykładzie języka niemieckiego jako L3)*, Rzeszów 2012, s. 100.

⁴ F. Grucza, *Język a kultura, bilingwizm, a bikulturyzm: lingwistyczne i glottodydaktyczne aspekty interlingwalnych i interkulturowych różnic oraz zbieżności*, [w] *Bilingwizm, bikulturyzm, implikacje glottodydaktyczne*, red. F. Grucza, Warszawa 1989, s. 44.

kultury, eliminowanie nastawień negatywnych wobec obcych systemów kulturowych. Również autorzy *Podstawy programowej*⁵ podkreślają, że szkoła powinna kształtować na wszystkich poziomach edukacyjnych, oprócz umiejętności komunikowania się w języku polskim i obcym, odpowiednie postawy, a wśród nich należy wymienić: szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawczą, gotowość do uczestnictwa w kulturze, a także postawę poszanowania tradycji i kultury własnego narodu oraz innych kultur i tradycji.

Przedmiotem niniejszego artykułu są wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczniów szkół średnich odnośnie ich postaw wobec Rosji i Rosjan. Zdiagnozowanie nastawienia młodzieży do języka obcego i kultury może stanowić ważny przyczynek do dyskusji nad doбором treści kształcenia oraz organizacją procesu nauczania języka rosyjskiego jako drugiego obcego w szkołach.

1. Opis badania

Badanie przeprowadzono w połowie roku szkolnego 2012/13 wśród 90 uczniów dwóch szkół średnich w Białymstoku. Miało ono na celu pomiar postaw afektywnych badanej młodzieży względem Rosjan i Rosji. Uczestniczyli w nim licealiści z pierwszych, drugich i trzecich klas. Należy podkreślić, że aż 41% młodzieży uczyło się tego języka w gimnazjum, a 31% w szkole podstawowej. Wśród badanych licealistów były osoby (23%), które uczyły się języka rosyjskiego w szkole podstawowej i gimnazjum.

W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Wykorzystano kwestionariusz zastosowany przez Krystynę Miłułkę⁶ do zbadania postaw afektywnych uczniów szkół średnich w stosunku do Niemiec i Niemców⁷, poszerzony na potrzeby poniższego badania o jedno pytanie (Chciał(a)bym aby Rosjanie częściej gościli w Polsce jako turyści). Ankieta zawierała 11 pytań. Trzy pierwsze dotyczyły spontanicznych skojarzeń z Rosjanami. Kolejne osiem, pokazujące stopień dystansu badanych uczniów wobec Rosjan, miały z jednej strony charakter zamknięty i wymagały jednoznacznej odpowiedzi (tak, nie, ani tak ani nie), z drugiej strony – otwarte, gdyż uczniowie musieli uzasadnić swoją odpowiedź. Część pytań nawiązywała do skali Bogardusa⁸. Uzyskane dane zostały opracowane ilościowo, a następnie jakościowo.

Kolejność omówionych niżej pytań, skierowanych do licealistów odpowiada ich kolejności w ankiecie.

2. Skojarzenia uczniów z Rosją i Rosjanami

Zadaniem badanych było zapisanie skojarzeń z Rosją i Rosjanami oraz cech/zachowań, które najbardziej cenią u Rosjan. Należy podkreślić, że odpowiedzi uczniów były bardzo zróżnicowane, podawane w formie słów lub wyrażeń. Niektórzy z nich mieli kilka skojarzeń, inni jedno.

⁵ *Podstawa programowa z komentarzami. Tom 3: Języki obce w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, 2010. http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tom_3.pdf, [dostęp 17.02.2013].

⁶ Patrz aneks.

⁷ Badaczka podkreśla w swojej monografii, że „dane zebrane przy pomocy zastosowanych narzędzi badawczych [...] potwierdziły, że wybrane narzędzia spełniły kryteria praktyczności, rzetelności oraz trafności. Co więcej dadzą się w niezmięnionej formie zastosować podczas badań obejmujących inne populacje posiadające cechy zbliżone do ukazanej w badaniu”, K. Miłułka, dz.cyt., s. 347-348.

⁸ Skala dystansu społecznego Bogardusa jest wykorzystywana do badania skłonności jednostki do uczestniczenia w stosunkach społecznych z innymi ludźmi. Por. A. N. Oppenheim, dz. cyt.

2.1. Rosja jako kraj w wyobrażeniach uczniów

Skojarzenia związane z wydarzeniami historycznymi zdominowały asocjacje uczniów z Rosją jako krajem (51%). Licealiści wymieniali drugą wojnę światową, Katyń, łagry, zabory, ZSRR, armię czerwoną. Nieliczne jednostki Rosję kojarzyły z postaciami Lenina oraz Stalina, *zdradą*⁹ oraz *propagandą* i *postawą antypolską*, a 19% ankietowanych z ustrojem politycznym – komunizmem. Skojarzenia 33% młodzieży oscylowały wokół współczesnej sytuacji politycznej Rosji, postrzeganej jako niedemokratycznej, bez wolności słowa, której główną postacią, zdaniem 16% badanych, jest *Putin*, niekiedy określany *dyktatorem*.

Respondenci kojarzą Rosję z olbrzymim obszarem, incydentalnie nazywając go *krajem XXL*, z pięknymi miastami, krajobrazami i zabytkami (46%). Młodzież zauważa, że są to interesujące miejsca, które warto zwiedzić, zobaczyć. Ankietowani (28%), asocjują te przestrzenie z Moskwą, Syberią, Kremlm i Placem Czerwonym. Poza tym dla 17% uczniów Rosja – to kraj o specyficznych warunkach klimatycznych, kraj, w którym jest *zimno*.

Ponad 12% uczestników badania Rosję łączyło z kulturą wysoką, określając ją jako *bogata, wspaniałą*, podkreślając jednocześnie uznanie dla *wielowiekowej tradycji*. Młodzież ta zwróciła uwagę na *piękną muzykę* oraz *balet*. Tylko jedna osoba z Rosją kojarzyła postać *Czajkowskiego*, również jedna – *zespół Liube*. Młodzież często wymienia matroszkę (23%) jako symbol kultury ludowej kojarzonej z Rosją.

Według uczestniczących w badaniu licealistów Rosja to kraj, w którym nadużywa się alkoholu (27%). Zgodnie z opinią 26% ankietowanych Rosja kojarzy się ze specyficzną sytuacją ekonomiczną. Respondenci (26%) zwrócili uwagę na skrajną sytuację ludzi tam żyjących, wyróżniając dwie grupy: biednych oraz bardzo bogatych. Rosja biedna według około 7% uczniów to *przemyt i handel papierosami, przestępczość* oraz *wieś*, Rosja bogata dla około 9% młodzieży kojarzy się z *przepychem, mafią, gazem* i *ropą naftową*.

Ponad 23% badanych osób asocjuje Rosję z religią: 16% uczniów wymienia cerkwie, a około 7% prawosławie jako atrybuty omawianego kraju. Cerkwie, według badanych, to nie tylko miejsce sakralne, ale również piękne budowle.

Incydentalnie Rosja kojarzy się z meteorytem, kolorem czerwonym, *śpiewnością języka*, źle dobranym makijażem u kobiet, bronią oraz rodziną tam mieszkającą.

2.2. Rosjanie jako ludzie w wyobrażeniach uczniów

Skojarzenia uczniów odnoszące się do Rosjan można przyporządkować do kilku grup. Obraz Rosjan jako ludzi zdominowały zachowania obyczajowe. Aż 33% uczniów odnotowało, że naród ten nadużywa alkoholu, nazywając Rosjan nawet *alkoholikami*. Incydentalnie młodzież zwraca uwagę, że jest to jednak stereotyp.

Niecałe 28% ankietowanych kojarzyło Rosjan z ich sytuacją ekonomiczno-społeczną. Według 20% uczniów są to bogaci ludzie, przyjeżdżający na zakupy do polskich galerii, ale też zajmujący się handlem na bazarze lub w innym miejscu, sprzedający alkohol, paliwo i papierosy. Tylko dla około 8% licealistów Rosjanie – to biedni, prości ludzie, którzy żywią się między innymi *surową cebulą* jak *jabłkami* lub biedny naród skrzywdzony przez system.

Dwie kolejne grupy skojarzeń dotyczą pozytywnych (26%) oraz negatywnych

⁹ Kursywą zapisano oryginalne odpowiedzi ankietowanych.

(24%) cech charakteru Rosjan jako ludzi. Przedsiębiorczy, pomysłowi, zaradni i pracownicy Rosjanie, według ankietowanej młodzieży, lubią i umieją bawić się, mają szalone pomysły i poczucie humoru; są przyjaźni, otwarci i gościnni. Młodzież również postrzega Rosjan jako ciepłych, sympatycznych i miłych ludzi, dumnych ze swojej ojczyzny. Inni respondenci asocjują Rosjan ze skąpym, a nawet *pazernym na pieniądze* społeczeństwem, społeczeństwem wywyższającym się i okazującym niechęć dla innych narodów, niepotrafiącym przyznać się do błędów. Grupa młodzieży, skupiająca się na cechach negatywnych, kojarzy Rosjan również z brakiem kultury, zrozumienia i życzliwości, wulgarnością, nazywa ich *prostakami*, *ignorantami* i *egoistami*. Licealiści podkreślają, że Rosjanie są po prostu *złymi* i *głupimi* ludźmi, którzy nie szanują kobiet oraz nie potrafią zachować się na drodze.

Skojarzenia uczniów z Rosjanami były związane z wyglądem zewnętrznym (12%). Z jednej strony dotyczyły noszonych czapek uszatek, babci w chustach, zaniedbanych kobiet, a z drugiej – kobiet chcących zawsze dobrze wyglądać, z ostrym makijażem i złotą biżuterią. Dla innych respondentów, *futra* i *złote zęby* stanowią wyróżniki Rosjan jako ludzi.

Okazjonalnie Rosjanie kojarzą się z dobrymi sportowcami, siatkówką, osobami bardzo wierzącymi, komunizmem i PRL-em, mafią, ale też *ludźmi takimi jak my Polacy, mówiącymi podobnym językiem*.

2.3. Cechy/ zachowania Rosjan cenione przez uczniów

Sposób życia, zachowania, charakter – to grupa cech Rosjan wskazana przez 43% uczniów. Licealiści wskazywali na takie zalety, jak poczucie humoru, umiejętność dobrej zabawy, optymizm, otwartość, towarzyskość i gościnność oraz *ekspresję w wyrażaniu emocji*. Młodzi respondenci doceniają zaradność i pracowitość Rosjan, ich dobre zorganizowanie. Ankietowani podziwiają również dystans do rzeczywistości, prostotę w myśleniu, solidarność wobec swojego narodu, szczerość i prawdomówność oraz, że *nie podążają za Zachodem*, a także za romantyzm. Około 7% uczniów ceni kulturę rosyjską, zamiłowanie do sztuki oraz piękne cerkwie. Jedna osoba zwraca uwagę na wartościową literaturę, a jako przykład wymienia *Annę Kareninę*.

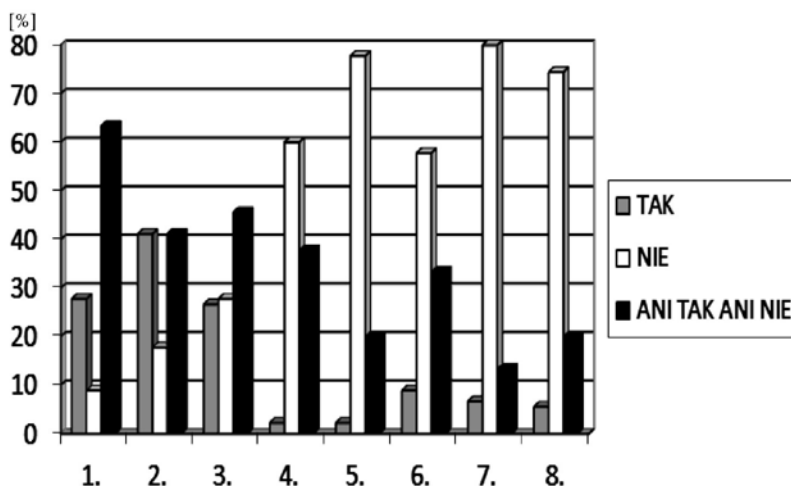
Incydentalnie uczniowie wyróżniają kuchnię rosyjską i pobożność Rosjan, oraz, prawdopodobnie ironicznie, ich *mocną głowę*.

Wśród biorącej udział w badaniu młodzieży byli również tacy (14%), którzy niczego u Rosjan nie cenią, podkreślając: *nie ma takiej rzeczy, nie mam zdania, nie znam ich*. Młodzież ta wykazała się obiektywną postawą, często uzasadniając swoją decyzję tym, że nie można kogoś cenić lub nie cenić, jeśli nie zna się tej osoby.

3. Sympatia czy dystans wobec Rosjan?

W drugiej części ankiety (pytania 4–11) uczniowie mieli udzielić jednoznacznych odpowiedzi „tak”, „nie”, „ani tak ani nie” oraz uzasadnić swoje stanowisko (rysunek 1).

Rysunek 1. Stosunek młodzieży licealnej wobec Rosjan

1. Lubię Rosjan.

2. Chciał(a)bym, aby Rosjanie częściej gościli w Polsce jako turyści.

3. Chciał(a)bym mieć Rosjanina za sąsiada.

4. Chciał(a)bym, aby Rosjanin był moim przełożonym w firmie (która ma swoją siedzibę w Polsce).

5. Chciał(a)bym, aby Rosjanin zasiadał w polskim rządzie.

6. Chciał(a)bym mieć żonę (męża) rosyjskiego pochodzenia.

7. Chciał(a)bym mieszkać w Rosji.

8. Chciał(a)bym w przyszłości pracować w Rosji.

3.1. Lubię Rosjan

Analiza uzyskanych danych ujawniła, że 28% młodzieży wyraża sympatię wobec Rosjan, 9% – niechęć, a aż 63% – nie określiło swojego stanowiska.

Osoby, które deklarowały, że lubią Rosjan, podkreślały, iż są to przecież Słowianie, naród barwny, gościnny i śmieszny, o czym świadczą *zabawne filmiki w Internecie*. Uczniowie zaznaczyli, że znają sympatycznych i miłych kilku Rosjan, z którymi *łatwo można się dogadać, mówią fajnym językiem*. Respondenci, którzy nie lubią Rosjan stwierdzali: *pamiętam co nam zrobili w PRL-u, są to alkoholicy, ogólnie źle się koczają*. Spośród wszystkich uczniów, którzy nie udzielili jednoznacznej odpowiedzi, aż 54% stwierdziło, że nie znają Rosjan osobiście i nie mogą określić lubią czy nie przedstawicieli tego narodu, pozostali nie mają co do nich zastrzeżeń, a nawet są im obojętni. Incydentalnie młodzież wyjaśniała, że *każdy człowiek jest inny, Rosjanie też bywają chamscy i uprzejmi*.

3.2. Chciał(a)bym, aby Rosjanie częściej gościli w Polsce jako turyści

Około 41% ankietowanych chciałaby, aby Rosjanie częściej gościli w naszym kraju, tyle samo uczniów nie wyraziło jednoznacznego zdania na ten temat, a 18% – jest negatywnie ustosunkowana.

Uzasadnienia uczniów, którzy chętnie widzieliby Rosjan w Polsce, można przyporządkować do trzech grup. Pierwsza grupa dostrzegła finansowe korzyści związane z większymi dochodami w sferze turystyki, jak również dużymi wpływami do budżetu państwa polskiego. Druga grupa wyrażała uznanie dla polskiej kultury i historii, które

warto poznać i promować, ponieważ nasz kraj jest piękny. Poza tym, zdaniem nielicznych uczniów, taka wymiana kulturowa przynosi nie tylko korzyści materialne, ale też duchowe, kulturowe, *wzbogaca również naszą kulturę*. Trzecia grupa – podkreślała, że może to być okazja do lepszego poznania Rosjan, zrozumienia, a nawet sposobność pogłębienia znajomości języka rosyjskiego. Respondenci, którzy podkreślali niechęć do Rosjan-turystów, argumentowali swoje stanowisko tym, że Rosjanie są niemili, wywyższają się, tworzą zbędne kolejki w sklepach, są tu po prostu niepotrzebni, a ich częstsze przyjazdy zmieniałyby na niekorzyść wygląd Polski. Uczniowie, którzy nie mieli zdania na temat częstszych przyjazdów Rosjan do naszego kraju, zaznaczali, że jest to im obojętne lub właściwie to nie mają nic przeciwko temu, ponieważ każdy może podróżować gdzie chce.

3.3. Chciał(a)bym mieć Rosjanina za sąsiada

Około 27% ankietowanych nie ma nic przeciwko temu, aby ich sąsiadem był Rosjanin, 28% było zdecydowanie przeciwnych, a 46% nie przedstawiło zdecydowanego stanowiska, zakreślając odpowiedź ani tak, ani nie.

Uczniowie, którzy chętnie sąsiadowaliby z osobą rosyjskiego pochodzenia twierdzili, że taka sytuacja sprzyja poznaniu kultury, nauce języka rosyjskiego oraz dobrej zabawie, gdyż Rosjanie są *rozrywkowi*. Młodzież negatywnie ustosunkowana do takiego sąsiedztwa podkreślała, że częste głośne alkoholowe imprezy, z którymi kojarzą się Rosjanie, mogą być przyczyną kłótni i poważnych konfliktów. Ponadto, bariera językowa oraz kulturowa uniemożliwia dobre stosunki sąsiedzkie i dlatego ankietowani wolą, aby ich sąsiadem był Polak.

Ankietowani, którzy nie określili zdecydowanego stanowiska w tej kwestii wykazali w swoim uzasadnieniu dużo dojrzałości, bezstronności. To, jakiej narodowości jest sąsiad nie ma dla nich najmniejszego znaczenia. Liczy się dla nich człowiek, jego kultura osobista, a nie pochodzenie.

3.4. Chciał(a)bym, aby Rosjanin był moim przełożonym w firmie (która ma swoją siedzibę w Polsce)

Ponad połowa ankietowanych uczniów (60%) nie wyobraża sobie sytuacji zawodowej w której ich szefem mógłby być Rosjanin. Tylko 2% uczniów chciałoby, aby ich przełożonym była osoba rosyjskiego pochodzenia, a około 38% – nie miało zdania na ten temat.

Grupa uczniów, która zdecydowanie nie chce mieć szefa-Rosjanina, uzasadniała swoje stanowisko tym, że należy wspierać polskie firmy kierowane przez Polaków, a Rosjanie niech będą szefami w Rosji. Poza tym, według uczniów, Rosjanie mają inną mentalność, zbyt często *imprezują*, wyzyskują innych, a jako przełożeni *wprowadzają wojskowe zwyczaje*. Respondenci stwierdzają również swoją słabą znajomość języka rosyjskiego, co nie sprzyja dobrej współpracy z szefem, podkreślają wprost: *nie mogłabym dogadać się; myślę, że lepiej dogadam się z Polakiem; nie znam rosyjskiego*. Pojedyncze osoby zaznaczały: *nie lubię mieć przełożonych; ja chcę być przełożoną; zostałabym alkoholikiem*. Dobre poczucie humoru przełożonego oraz dobra znajomość języka rosyjskiego – to argumenty tylko 2% uczniów, którzy wyrażają pozytywny stosunek do współpracy z szefem rosyjskiego pochodzenia. Dla 38% badanych nie ma znaczenia, jakiej narodowości będzie ich szef. Najważniejszym atrybutem jest dobra praca.

3.5. Chciał(a)bym, aby Rosjanin zasiadał w polskim rządzie

Około 78% badanych licealistów zdecydowanie sprzeciwia się, aby Rosjanin miał wpływ na losy Polski, zasiadając w polskim rządzie; 20% badanej młodzieży nie miało zdania na ten temat i tylko dwie osoby nie miałyby nic przeciwko temu.

Respondenci, którzy udzielili negatywnej odpowiedzi na postawione w ankiecie pytanie, podkreślali, że Polską powinien rządzić Polak, Polacy znajdują się na polskich sprawach i tylko oni mogą rozwiązywać problemy naszego kraju. Analiza materiału ujawniła, że uczniowie uzasadniali bardzo emocjonalnie swoje odpowiedzi, o czym świadczą postawione wykrzykniki (*Polską mają rządzić Polacy! W polskim rządzie powinni zasiadać tylko Polacy!*). Osoby te obawiały się również pewnego zagrożenia, gdyby w rządzie polskim zasiadał Rosjanin, nazywając go *komunistą*, który dbałby o własne interesy, wprowadzałby *rosyjskie zmiany*. Ponadto, bariery: językowa, kulturowa, mentalnościowa uniemożliwiają zrozumienie problemów polskich przez Rosjanina oraz Rosjan przez Polaków. Uczniowie wyrazili niezadowolenie z polityki prowadzonej w Rosji, którą najlepiej rozumieją Rosjanie i oni powinni rządzić w swoim państwie. Młodzież zaakcentowała również niezadowolenie z sytuacji panującej w Polsce, którą jeszcze bardziej pogorszyłby Rosjanin zasiadający w polskim rządzie. Nieliczni uczniowie, którzy nie mają nic przeciwko temu, aby obcokrajowiec-Rosjanin zasiadał w polskim rządzie, uważają, że zadbałby o sprawy mniejszości w Polsce. Pozostali uczniowie (20%), którzy zaznaczyli odpowiedź „ani tak ani nie”, twierdzili, iż jest im obojętne, kto rządzi naszym krajem, *narodowość nie ma znaczenia*.

3.6. Chciał(a)bym mieć żonę (męża) rosyjskiego pochodzenia

Ponad połowa (58%) respondentów nie chciałaby poślubić w przyszłości osoby rosyjskiego pochodzenia, około 9% nie wyklucza takiej możliwości, a 33% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

Swoje negatywne stanowisko uczniowie uzasadniali tym, że bariery: językowa, kulturowa i religijna utrudniają zbudowanie dobrego związku i porozumienie między małżonkami. Osoby te wspominają również o negatywnej obyczajowości rosyjskiej, charakteryzującej się nadużywaniem alkoholu, pisząc: „mają w genach alkoholizm; nie lubię alkoholików; wydaje mi się, że źle traktują kobiety”. Ponad 22% ankietowanych jednoznacznie twierdzi, że wolą w przyszłości poślubić Polaka/Polkę, ponieważ zwiększa to szansę na udany związek, a poza tym Polki są ładniejsze, a Polacy przystojniejsi. Odmienne zdania są uczniowie i uczennice, którzy nie widzą przeszkód, aby spędzić życie u boku obcokrajowca. Skupiają się na wyglądzie zewnętrznym lub zamożności przyszłego partnera życiowego, podkreślając: „Rosjanki są ładne i seksowne; gdyby był bogaty to czemu nie; niektóre Rosjanki są ładne”. Trzecia grupa ankietowanych licealistów, mimo że nie udzieliła jednoznacznej odpowiedzi, to skomentowała ten temat. Osoby te uważają, że narodowość, pochodzenie w związku małżeńskim nie mają znaczenia, ważny jest człowiek, osoba, a *miłość nie wybiera*. Wśród ankietowanych były też takie jednostki, które nie wiedzą, jaka będzie ich przyszłość i nie mają planów matrymonialnych.

3.7. Chciał(a)bym mieszkać w Rosji

Na tak postawione pytanie około 80% ankietowanych odpowiedziało negatywnie, prawie 7% pozytywnie, a ponad 13% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

Uczniowie (28%), którzy nie wyobrażają sobie stałego pobytu w Rosji, zdecydowanie stwierdzają, że wolą mieszkać w Polsce, ponieważ lubią, a nawet kochają swój kraj i tu jest ich miejsce. Poza tym licealiści (32%) negatywnie wyrażali się o Rosji jako miejscu stałego zamieszkania. Jest to, ich zdaniem, kraj nieatrakcyjny, bo biedny, zafany, w którym władza świecka i religijna nie liczy się z ludźmi. Według ankietowanych złe warunki życia w Rosji, brak bezpieczeństwa, długie i mroźne zimy, inna kultura,

obyczaje i mentalność ludzi zniechęcają do zamieszkania w tym kraju. Uczniów zniechęca również ustrój polityczny w Rosji. Zamieszkanie w Rosji wyklucza słaba znajomość, nieznajomość, a nawet niechęć do języka rosyjskiego (*Nigdy! Nie cierpię brzmienia tego języka*). Incydentalnie licealiści podkreślali, że są ciekawsze kraje, a Rosja jest zbyt daleko, aby tam zamieszkać. Inni zauważali zalety życia w Rosji, a w szczególności piękno tego kraju oraz *dobrą renomę uniwersytetów*. Wśród tych osób była też taka, która po prostu chce wyprowadzić się z Polski i *może to być Rosja*. Nieliczne osoby wyraziły jedynie chęć poznania Rosji jako kraju i mogłyby tam przebywać wyłącznie turystycznie. Licealiści, którzy jednoznacznie nie określili, czy chcieliby zamieszkać w Rosji deklaruwali: *nie myślałam jeszcze o swojej przyszłości; nie wiem, zależy od rodzaju pracy; nie ma tego w moich planach*.

3.8. Chciał(a)bym w przyszłości pracować w Rosji

Ponad 74% ankietowanych licealistów wyklucza pracę w Rosji, prawie 6% nie widzi przeszkód, aby pracować w tym kraju, a 20% nie miało zdania na ten temat.

Około 22% badanej młodzieży deklarowała, że chce pracować w Polsce. Ponadto, respondenci (7%) zauważali, że praca w Rosji jest nieopłacalna ze względu na niskie zarobki, słabo rozwinięty kraj. Inni (11%) podkreślali, że praca w obcym kraju wymaga przede wszystkim znajomości języka, a oni nie znają języka rosyjskiego oraz wiąże się z zamieszkaniem w tym kraju, a uczniowie nie mają takich planów. Jedna osoba, która rozważa możliwość pracy w Rosji, zwróciła uwagę, że jest to kraj z perspektywami i w przyszłości może stać się atrakcyjnym miejscem pracy. Respondenci, którzy jednoznacznie nie określili swojego stanowiska zaznaczali, że to, gdzie będą pracować zależy od oferty pracy oraz proponowanych zarobków, a praca w Rosji może być ciekawym doświadczeniem. Pozostałe osoby z tej grupy nie myślą jeszcze o przyszłej pracy lub nie znają na tyle języka rosyjskiego, aby podjąć pracę w Rosji.

4. Omówienie wyników badań

Eksploracja materiału badawczego pokazała, że skojarzenia i postawy młodzieży licealnej względem Rosji i Rosjan są skrajnie pozytywne lub negatywne.

Nadużywanie alkoholu przez Rosjan to niewątpliwie negatywna dominanta, wielokrotnie podkreślana przez badaną młodzież. Skojarzenie to pojawia się we wszystkich punktach ankiety, z mniejszą lub większą częstotliwością. Incydentalnie młodzież zauważa, że są to jednak stereotypy. Uczniowie uwypuklają również negatywne cechy Rosjan, między innymi takie, jak: wywyższanie się, wulgarność, brak kultury osobistej. Negatywne cechy mentalnościowe, osobowościowe wpływają na decyzje ankietowanych, którzy raczej nie chcą mieć sąsiadów-Rosjan, szefów-Rosjan, partnerów-Rosjan. Zdecydowana większość biorącej w badaniu młodzieży nie chciałaby mieszkać ani pracować w Rosji, co motywuje tym, że jest to kraj słabo rozwinięty, kraj, który prawdopodobnie nie zaspokoi ich ambicji finansowych. Respondenci zauważają duże zróżnicowanie społeczeństwa rosyjskiego pod względem statusu materialnego: od bardzo biednych do niewyobrażalnie bogatych ludzi. Warto też zaznaczyć, że młodzież raczej nie ocenia Rosjan poprzez wydarzenia historyczne.

Pozytywne skojarzenia licealistów z Rosją i Rosjanami oraz przychylnie postawy uczniów wobec Rosjan najczęściej dotyczą szeroko rozumianej kultury; określają ją jako wspaniałą, bogatą. Badana młodzież nie skąpi pochwał pięknym miastom, krajobrazom oraz zabytkom, które według niej warto zobaczyć. Ankietowani pozytywnie ustosunkowani do Rosjan wysoko oceniają między innymi ich poczucie humoru, gościnność

oraz zaradność życiową. Uczniowie często deklarują, że jednak nie znają Rosjan i są otwarci na ich poznanie.

Badanie pokazało również, jaki jest stosunek młodzieży wobec kraju ojczystego. Uczniowie niejednokrotnie nazywają siebie patriotami, otwarcie piszą o uczuciach wobec ojczyzny, podkreślają jej piękno: *kocham Polskę, moje miejsce jest w Polsce, Polska to naprawdę piękny kraj!* Co więcej, wykazują troskę o sytuację finansową, gospodarczą swojego kraju, która, ich zdaniem, mogłaby zmienić się na korzyść dzięki, na przykład, rozwojowi turystyki. Dlatego też znaczna część respondentów chętnie widziałaby częściej Rosjan w Polsce. Analiza materiału badawczego wykazała, że młodzi ludzie nie chcą wyjeżdżać z Polski w przyszłości. Zdecydowana większość woli mieszkać i pracować w Polsce, wspierać polskie przedsiębiorstwa. Ponad połowa ankietowanych uważa, że narodowość partnera życiowego ma duże znaczenie dla udanego związku małżeńskiego i dlatego w przyszłości wolą poślubić Polaka/Polkę. Być może taka pozytywna postawa uczniów wobec własnego kraju i narodowości jest wynikiem „odbicia w zwierciadle” postrzegania innej narodowości. Pięknie o takim zjawisku napisał ks. Józef Tischner: „Ten tylko trwa w historii, kto pokonuje czas tworzenia własnej kultury. Ale własnej kultury nie tworzy się w próżni. Własną kulturę tworzy się z inspiracji kultur sąsiednich”¹⁰.

Uczniowie dokonali samooceny w zakresie komunikatywności w języku rosyjskim. Świadomie stwierdzają, że nie znają lub znają bardzo słabo język rosyjski, a nawet niektórzy są wrogo do niego ustosunkowani. Ponadto, mimo że licealiści cenią kulturę rosyjską, to jednak ich wiedza w tym obszarze nie jest zbyt obszerna. Uczniowie nie potrafili wymienić zbyt wiele nazwisk, miejsc związanych z Rosją.

Młodzież, która nie określa zdecydowanego stanowiska w kolejnych punktach ankiety, zaznaczając ani tak ani nie wykazuje w uzasadnieniach wyboru odpowiedzi niestereotypową, dojrzałą, obiektywną postawę. Wielokrotnie uczniowie ci podkreślali, że nie znają Rosjan, aby stwierdzić, co w nich cenią, lubią ich czy nie. Młodzież ta skupia się na człowieku-sąsiedzie (człowieku-szefie, człowieku-partnerze), jego kulturze osobistej, a nie pochodzeniu.

Podsumowanie

Opracowany materiał wydaje się być cenny nie tylko ze względu na ilość i jakość danych, ale również na aspekt dydaktyczny. Uczniowie wielokrotnie podkreślają, że nie znają osobiście osób rosyjskiego pochodzenia, a mimo to częściej piszą o nich negatywnie niż pozytywnie. Należałoby rozważyć uwzględnienie otrzymanych wyników w trakcie konstruowania nowych programów i podręczników do nauczania języka rosyjskiego na różnych etapach kształcenia. Nina Pawlak konstatuje: „w kontaktach międzykulturowych, obok samej ciekawości poznawania innych, niezbędny jest element wiedzy o uczestnikach takich kontaktów, poszanowanie drugiej strony, a przede wszystkim otwartość na odrębność i akceptacja tej odrębności. W przeciwnym wypadku kontakty międzykulturowe nie będą dialogiem, a tylko konfrontacją odmienności”¹¹.

¹⁰ J. Tischner, *Wstęp*, [w] A. Mirga, L. Mróz, *Cyganie. Odmienność i nietolerancja*, Warszawa 1994, s. 10.

¹¹ N. Pawlak, *Językowe bariery kontaktu międzykulturowego – od zrozumienia do porozumienia. Spotkania polsko-nigeryjskie*, [w] *Wizje kultury własnej, obcej i wspólnej w sytuacji kontaktu*, red. M. Kostaszyk-Romanowska, A. Wieczorkiewicz, Białystok 2009, s. 106.

ANEKS

Ankieta

To badanie jest anonimowe, podane informacje posłużą do badań naukowych z zakresu glottodydaktyki.

METRYCZKA:

Proszę uzupełnić dane, postawić krzyżyk X przy odpowiedzi dotyczącej Państwa.

1. Jestem: kobietą mężczyzną
2. Rok urodzenia: 19.....
3. Jestem uczniem klasy: I II III..... IV

	Języka rosyjskiego		Języka angielskiego	
	uczyłam/em się	uczę się	uczyłam/em się	uczę się
w szkole podstawowej				
w gimnazjum				
w liceum				
na kursie językowym w kraju				
na kursie językowym za granicą				
na korepetycjach				
INNE				

Proszę dokończyć zdania:

1. Rosja jako kraj kojarzy mi się z
2. Rosjanie jako ludzie kojarzą mi się z
3. Najbardziej cenię sobie u Rosjan

	TAK	NIE	ani TAK ani NIE	ponieważ
4. lubię Rosjan				
5. chciał(a)bym aby Rosjanie częściej gościli w Polsce jako turyści				
6. chciał(a)bym mieć Rosjanina za sąsiada (np. w bloku)				
7. chciał(a)bym, aby Rosjanin był moim przełożonym w firmie (która ma swoją siedzibę w Polsce)				
8. chciał(a)bym aby Rosjanin zasiadał w polskim rządzie				
9. chciał(a)bym mieć żonę (męża) rosyjskiego pochodzenia				
10. chciał(a)bym chciałbym mieszkać w Rosji				
11. chciał(a)bym w przyszłości pracować w Rosji				

BIBLIOGRAFIA:

F. Grucza, *Język a kultura, bilingwizm, a bikulturyzm: lingwistyczne i glottodydaktyczne aspekty interlingwalnych i interkulturowych różnic oraz zbieżności*, [w] *Bilingwizm, bikulturyzm, implikacje glottodydaktyczne*, red. F. Grucza, Warszawa 1989, s. 44.

K. Miłułka, *Rozwój kompetencji interkulturowej w warunkach szkolnych – mity a polska rzeczywistość (na przykładzie języka niemieckiego jako L3)*, Rzeszów 2012, s. 100.

J. Nikitorowicz, *Projektowanie edukacji międzykulturowej w perspektywie demokratyzacji i integracji europejskiej*, [w] *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*, red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, Białystok 1999, s. 25.

A. N. Oppenheim, *Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw*, przeł. S. Amsterdamski, Poznań 2004, s. 204.

N. Pawlak, *Językowe bariery kontaktu międzykulturowego – od zrozumienia do porozumienia. Spotkania polsko-nigeryjskie*, [w] *Wizje kultury własnej, obcej i wspólnej w sytuacji kontaktu*, red. M. Kostaszuk-Romanowska, A. Wieczorkiewicz, Białystok 2009, s. 106.

Podstawa programowa z komentarzami. Tom 3: Języki obce w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, 2010. http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tom_3.pdf, [dostęp 17.02.2013].

J. Tischner, *Wstęp*, [w] A. Mirga, L. Mróz, *Cyganie. Odmienność i nietolerancja*, Warszawa 1994, s. 10.

Аннотация

Мажанна Корольчук

Отношения учеников средних школ к России и россиянам. Результаты исследования

Подготовка к межкультурной коммуникации — это важная задача школы, а особое место в реализации этой цели принадлежит учителю русского языка. Одним из факторов, влияющих на успешное поведение личности во время межкультурной коммуникации, является отношение к представителям контактирующей культуры. Цель данной статьи — представить результаты анализа анкетного опроса об отношениях молодежи к России и россиянам. Участниками опроса выступили 90 учеников средних школ города Белостока. Изучение и анализ материалов исследования позволяет сделать вывод, что ассоциации учеников с Россией и отношения к россиянам можно разделить на две крайние группы: положительные (напр., великолепная культура) и отрицательные (напр., злоупотребление спиртными напитками). Результаты исследования могут быть использованы для обсуждения проблем подбора содержания и организации процесса обучения русскому языку (как второму иностранному) в школе.

Summary

Marzanna Korolczuk

Attitudes of high school students towards Russia and the Russians. Conclusions from the research.

Preparation for intercultural communication is an important task of the school, and the teacher of a foreign language takes a special place in the realization of this objective. One of the factors determining human behavior in the area of intercultural communication are attitudes toward other cultures. The purpose of this article is to present the results of the survey conducted among 90 high school students in Białystok on their affective attitudes towards Russia and the Russians. The analysis of the research material showed that the associations and attitudes of high school students towards Russia and the Russians are extremely positive (e.g. wonderful culture) or negative (e.g. alcohol abuse). The obtained data may provide an important contribution to the discussion on the selection of the content of education and organization of the process of teaching Russian as a second foreign language in schools.

